

BİBLİYOGRAFYA :

Destârî Sâlih Târîhi (nşr. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1962, s. 32-34, 36, 37, 41, 43-45; *1730 Patrona İhtilâli Hakkında Bir Eser: Abdi Târîhi* (nşr. Faik Reşit Unat), Ankara 1943, s. 53, 60, 62-64; Dilâver Ağazâde Ömer, *Zeyl-i Hadîkâtü'l-vüzerâ*, İstanbul 1271, s. 38-40; Subhî, *Târîh*, vr. 16^b, 17^a, 18^a, 20^a, 22^b, 26^a-27^a, 44^b; Şem'dânîzâde, *Mûri't-tevârîh* (Aktepe), I, 16 vd., 19, 21, 23, 24, 29; Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Selâtin*, s. 14; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 51-52; Ferâizâde, *Gülşen-i Maârif*, İstanbul 1252, II, 1255, 1258-1264; Hammer, *HEO*, XIV, 245-250; *Sicill-i Osmâni*, I, 128; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 21-22, 475-476; Uzunçarşılı, *Osmanlı Târîhi*, IV/1, s. 215, 218; IV/2, s. 316, 317, 318-320, 345; Münir Aktepe, *Patrona İsyanı: 1730*, İstanbul 1958, s. 172, 173, 175; *Kâmûsü'l-a'lâm*, I, 562.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

İBRÂHİM PAŞA, Kara

(ö. 1098/1687)

Osmanlı sadrazamı.

1030 (1620-21) yılında, Bayburt'a (günümüzde Gümüşhane'ye) bağlı Kelkit kazasının Handevrek (Hınzeverek) köyünde doğdu. Kâtirci Ahmed adında bir köylüünün oğludur. Gençlik yıllarında Abaza Hasan'ın maiyetinde levent askeri olarak bulundu. Abaza Hasan isyanının bastırılmasının (1659) ardından İran'a kaçtı ve bir süre orada kaldı. Daha sonra geri dönerek Firârî Mustafa Paşa'nın himayesine girdi, iç çuhadarı ve kethüdâsı oldu. Hâmisinin ölümü üzerine bir süre mukabelecilik yaptı ve bazı devlet adamlarının kapı hizmetlerinde bulundu. Sonunda sadâret kethüdâsı Merzifonlu Kara Mustafa Ağa'ya intisap etti ve onun Silistre valiliği sırasında kethüdâsı oldu. Kara Mustafa Paşa yükseldikçe terfi ve temayüz eden İbrâhim Ağa bu arada IV. Mehmed'e yaklaşma fırsatı buldu. Hâmisinin sadâret kaymakamlığına getirilmesinin ardından İbrâhim Ağa da sadâret kethüdâlığına terfi etti ve bundan böyle Kara Kethüdâ diye anılmaya başlandı. 2 Rebülâhîr 1082 (8 Ağustos 1671) tarihinde mirâhûr-ı sânilîğe getirildi, yirmi dört gün sonra mirâhûr-ı evvelîğe terfi ettirildi (Abdurrahman Abdi Paşa, vr. 108^a) ve padişahın güvenilir adamlarından oldu. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın sadrazamlığı tayininin ardından üçüncü vezir rütbesiyle Kubbealtı'na alındı (Silâhdar, I, 653). IV. Mehmed'in en yakınlarından ve has nedimlerinden biri olarak padişahın seferlerinde, av eğlencelerinde hep yanında bulundu. Onun padişah üzerindeki nüfuzundan çekinen Kara Mustafa Paşa, İbrâ-

him Paşa'yı 17 Ramazan 1088'de (13 Kasım 1677) kaptan-ı deryâliğe getirdi ve böylece IV. Mehmed'in yanından uzaklaştırmak istedi. Ancak İbrâhim Paşa, on dokuz gün sonra kendini rikâb-ı hümayun kaymakamı tayin ettirerek (Abdurrahman Abdi Paşa, vr. 139^b, 140^b) hem padişahın yanına döndü hem de rütbesini yükseltti. Merzifonlu'nun Çehrin Seferi sırasında sadâret kaymakamı ve onun vekili oldu. Ancak kaptan-ı deryâliktaki başarısızlığını öne süren Kara Mustafa Paşa, seferden döndükten sonra İbrâhim Paşa'yı bu görevlerden aldı ve rütbesini de beşinci vezirliğe düşürdü (25 Kasım 1678).

Merzifonlu'nun bu icraatları İbrâhim Paşa'yı resmî görevlerden mahrum bıraktıysa da padişah üzerindeki tesirini azaltmadı. Nitekim çok geçmeden dördüncü, ardından üçüncü vezir rütbesine yükseldi ve padişah yanındaki itibarına tekrar kavuştu. Bu gelişmeler karşısında Kara Mustafa Paşa rakibiyle anlaşmak zorunda kaldı ve Avusturya seferi arefesinde onun padişahın da arzusuyla sadâret kaymakamlığına getirilmesini uygun buldu. Seferin başlaması üzerine sadrazam vekili olarak Serdâriekrem Merzifonlu'yu Zemun'a kadar teşyi eden İbrâhim Paşa daha sonra Belgrad'a döndü ve ordunun ihtiyaçlarını temine çalıştı.

Viyana Kuşatması'nın başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından padişahla birlikte Edirne'ye gelen İbrâhim Paşa, vezîriâzâmın amansız muhalifleri olan Dârüssâde Ağası Yûsuf ve mirâhûr-ı evvel Uzun Süleyman ağaların kendisine sadrazamlık vaad etmeleri üzerine eski efendisinin aleyhine döndü; IV. Mehmed, bilgisi dışında gerçekleştirilen Viyana Kuşatması'nın başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen azletme veya öldürme niyetinde olmadığı Kara Mustafa Paşa'yı, İbrâhim Paşa ve yandaşlarının tezviratı üzerine 6 Muharrem 1095 (25 Aralık 1683) tarihinde idam ettirdi (Silâhdar, II, 119 vd.; Râsid, I, 429).

Merzifonlu'nun yerine vezîriâzamlığa getirilen İbrâhim Paşa, işe selefine bağlı devlet ricâlini görevden uzaklaştırmakla başladı. Bu arada kendi adamlarını çeşitli mansıplar vererek durumunu sağlamlaştırılmaya çalıştı. Viyana Kuşatması'yla başlayan Avusturya savaşı, değişik cephelerde Venedik ve Lehistan'ın da katılmasıyla âdeta bir Haçlı seferine dönüşmüştü. Venedikliler'i savaşa girmekten vazgeçirmek için gayret gösteren vezîriâzam ise

(Kantemir, III, 81) bu kadar geniş cepheli savaşı sevk ve idare edebilecek kapasitede değildi. Esasen Avusturya, Lehistan ve Venedik cephelerine serdarlar gönderirken kendisi padişahın yanından ayrılmıyordu.

Askerî gücün ve gerekli malzemenin yetersizliği, özellikle Macaristan ve Mora cephelerinde savaşın Osmanlılar aleyhine gelişmesine sebep oldu, şehirler ve kaleler birer birer elden çıkmaya başladı. Rahatsızlığını öne sürerek fiilen cepheye gitmeyen İbrâhim Paşa Edirne'den serhad boylarına ve adalara asker, mühimmat ve erzak sevketmekle yetiniyor (Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 199-200), başarılı olamayan serdarların yerine yenilerini getiriyordu. Bu arada padişaha sadece başarılı haberlerin bildirilip kötü haberlerin saklanması hususunda kumandanlara gizli emirler vermişti (Kantemir, III, 82). Ordu ileri gelenleri ise vezîriâzâmın fiilen sefere çıkmasını istiyor ve padişaha bu yolda telkinatta bulunuyorlardı. Bunlar arasında yer alan eski yandaşları Musâhib Mustafa Paşa ile Uzun Süleyman Paşa'yı da Venedik ve Lehistan cephelerine gönderen İbrâhim Paşa böylece Sultan Mehmed'i tekrar kendi tesiri altına almayı başardı. İktidarı kaybetmekten ve selefi Mustafa Paşa'nın âkibetine uğramaktan korktuğu için padişahın sadâret mührünü verebileceği herkesi birer bahane ile uzaklaştırmaya çalışıyordu. O sıralarda Şeytan (Melek) İbrâhim Paşa'nın Budin'de gösterdiği başarı ordu ve kamuoyu üzerinde çok olumlu tesir yapmış, hatta Edirne'deki bir askerî nümayişte onun vezîriâzâmın gösterilmesi istenmişti. Fakat vezîriâzam, Şeytan İbrâhim Paşa'yı ortadan kaldırmak için onun aleyhinde el altından birtakım tertipler düzenledi. Macaristan serdarlığına getirttiği rakibini kasten asker ve mühimmat göndermeyerek başarısızlığa uğrattı, ardından da idam ettirdi (Silâhdar, II, 215). Bununla beraber Lehistan cephesinin başarılı kumandanı Uzun Süleyman Paşa'yı ortadan kaldırmaya cesaret edemedi. Aslında bu cephedeki başarıların gerçek sahibi Kırım Hanı Hacı Selim Giray olmasına rağmen, halk ve devlet ricâli arasında büyük takdir toplayan Süleyman Paşa'yı şöhretini kaybettirmek için Avusturya cephesine gitmekle görevlendirdi. Fakat Süleyman Paşa, saraydaki adamı Dârüssâde Ağası Yûsuf Ağa vasıtasıyla her şeyden haberdardı. Edirne'ye gelerek Viyana bozgunundan sonra ordu da başlayan dehşet ve paniğin ancak padişahın veya vezîriâzâmın bizzat cephede

İBRÂHİM PAŞA, Kara

bulunmasıyla giderilebileceğini söyledi. Gerçekten savaşın sürekli Osmanlılar aleyhine gelişmesi nihayet padişahı harekete geçirdi ve Sultan Mehmed sadrazama cepheye gitmesini emretti. Bunun üzerine yine hastalığını bahane eden İbrâhim Paşa (Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 204), bir süre daha sefere çıkmaktan kurtulduysa da sonunda Dârüssaâde ağasının da devreye girmesiyle 21 Muharrem 1097'de (18 Aralık 1685) sadrazamlıktan azledildi.

Kara İbrâhim Paşa'nın sadâretten azlinde, dirayetsizliğinden dolayı taşradaki idarî görevlilerin zulme başlamalarının, fukara ve mazlumların İstanbul'a şikâyetlerini bildirmek için uzunca bir süredir hükümet merkezi olan Edirne'ye akın etmelerinin ve şikâyetlerinin dinlenmeyişi-nin de etkili olduğu belirtilir (Silâhdar, II, 210). İstanbul'a giden İbrâhim Paşa bir süre Üsküdar'daki Bayrampaşa yalısında oturdu. Daha sonra hacca gitmek üzere padişahın izin aldı ve yolda muhafazası için asker yazmaya başladı. Ancak muhaliflerinin, çok parasının bulunduğunu ve asıl maksadının eski bir Celâli olarak Anadolu'ya geçip isyan çıkarmak olduğunu söylemeleri üzerine, IV. Mehmed bu söylentilerin doğru olup olmadığını anlamak için sefer îanesi olarak kendisinden 500 kese akçe istedi. İbrâhim Paşa da hac için biriktirdiği 70.000 altından başka parasının bulunmadığını söyleyerek padişahın tek-lifini geri çevirdi. Bunun üzerine Kapıarasi'na hapsedildi, mallarına ve servetine devletçe el konuldu. Kırk üç gün kadar tutuklu kalan İbrâhim Paşa'nın 3540 kese akçesinden başka pek çok kıymetli eşyası, mücevherleri, 500 kıyye öd amberi müsadere edildi ve Rebîülâhîr 1097'de (Mart 1686) Rodos'a sürüldü (a.g.e., II, 242). Fakat merkezdeki rakipleri İbrâhim Paşa'nın mutlaka ortadan kaldırılmasını istiyorlardı. Nitekim bunlardan Receb Paşa, eski vezîriâzâmın ağzından yeniçeri ileri gelenlerine ve eşkıya neferlerine, "Beni sadârete getirin, isteğiniz ne ise müsaade olunur" şeklinde mektuplar yazıp İbrâhim Paşa'nın hâlâ mühürdarında bulunan sadâret mührüyle mühürledi ve bunları IV. Mehmed'e göstererek rakibinin katli için padişahın fermanı aldı. Bunun üzerine İbrâhim Paşa, Rodos'a gönderilen Başkapıcıbaşı Kör Mustafa Bey tarafından Şâban 1098'de (Haziran - Temmuz 1687) öldürüldü. Vücudu orada defnedildi, kesik başı merkeze getirildi (a.g.e., II, 288).

İki yıl kadar sadrazamlık yapan ve çağdaşı tarihçilerden Silâhdar Mehmed Ağa

tarafından şiddetle tenkit edilerek ağır ifadelerle suçlanan (Tarih, II, 209, 295) Kara İbrâhim Paşa, devletin resmî tarihçisi olan Vak'anüvis Râşid tarafından daha ihtiyatlı bir ifadeyle anılmıştır. Defterdar Sarı Mehmed Paşa ise İbrâhim Paşa'nın bizzat sefere gitmemekte direnmesini tecrübeli vezirlerden birinin serasker tayin edip merkezden ordunun ihtiyacı olan asker, mühimmat ve malzemenin düzenli olarak sevkini sağlama gayesine bağlamakta ve başarısızlık halinde bütün çabaların boşa çıkması ve düşmana karşılık verecek askerin bulunmaması ihtimalini göz önüne aldığını belirtmektedir (Zübde-i Vekâyiât, s. 211).

Devrin kaynaklarında son derece kurnaz, zeki, ihtiraslı ve menfaatlerine zarar verenlere karşı zalim biri olarak tasvir edilen Kara İbrâhim Paşa'nın yetenekli bir kumandan olmamakla birlikte ordunun teçhizat ve askerî ihtiyaçlarını gidermek, bu çok cepheli savaşta Osmanlı Devleti'nin içte ve dışta itibarını korumak için gayret sarfettiği söylenebilir. Birtakım bahanelerle fetihçi gitmeyişi ise ordunun düzensiz hali karşısında duyduğu endişeye bağlanabilir (Hadikatü'l-vüzerâ, s. 111; İA, V/2, s. 908). Kara İbrâhim Paşa'nın İstanbul'da Eski Odalar civarında ve Çatalca'da konakları, İzmir, Yenişehir ve doğum yeri olan Kelkit'te vakfları vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

T SMA, nr. D. 7620; Abdurrahman Abdi Paşa, Vekâyi'nâme, TSMK, Koşuğlar, nr. 915, vr. 108^a, 140^b, 143^b; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, Zübde-i Vekâyiât (nşr. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, s. 18, 77, 86, 89, 91, 106, 140, 166-167, 199-200, 204, 208-211, 212, 213-214, 256; Silâhdar, Tarih, I, 653, 656, 663, 668, 669, 671, 716-718, 726, 728, 749 vd.; II, 12, 119 vd., 209 vd., 215, 225-226, 228-230, 237, 242, 279, 288, 294-295; Hadikatü'l-vüzerâ, s. 110-111; Râşid, Tarih, I, 255, 334, 392, 429, 469-470, 475, 484-485, 486; II, 6; Behcetî Hüseyin, Mi'râcû'z-zafer, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2368, tür.yer.; Dimitri Kantemir, Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi (trc. Özdemir Çobanoğlu), Ankara 1980, III, 78, 81-82, 88, 103-108, 365, 393, 418-419; Sefîne-tü'l-vüzerâ, s. 39; Hammer, HEO, XII, 71, 157-194; Mustafa Nuri Paşa, Netâyicü'l-vukûât, İstanbul 1327, II, 84-85; Râmizpaşazâde Mehmed İzzet, Harîta-i Kapûdânân-ı Deryâ, İstanbul 1258, s. 70-71; Sicill-i Osmânî, I, 110; Danişmend, Kronoloji, III, 457, 460-461, 466-469, 470, 475, 497 vd.; III/2, s. 422, 423-425; Ahmet Mumcu, Osmanlı Devletinde Siyaseten Katt, Ankara 1985, s. 73, 89, 103, 104; İsmet Parmaksızoğlu, "İbrahim Paşa, Kara", İA, V/2, s. 906-908; a.mlf., "İbrâhim Paşa, Kara", EI² (Fr.), III, 1026-1027; Ali Ekber Diyanet, "İbrâhim Paşa, Kara", DMBİ, II, 480-482.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

İBRÂHİM PAŞA, Kavalalı

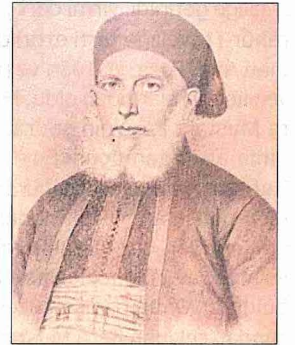
(ö. 1264/1848)

Mısır Valisi

Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu.

Mehmed Ali Paşa'nın büyük oğlu olup 1789'da Kavala'da dünyaya geldi. Bazı kaynaklarda, annesi Emine Hanım'ın 1787'de Mehmed Ali ile evlenmeden önceki eşinden 1786'da doğduğu, dolayısıyla Mehmed Ali'nin üvey oğlu olduğu belirtilmekteyse de bu doğru değildir. On yedi yaşına kadar Kavala'da bulunduktan sonra babasının Mısır valiliğine tayin edilmesi üzerine (9 Temmuz 1805) küçük kardeşi Tosun ile Mısır'a geldi (28 Ağustos 1805). Mısır'da Kahire Kalesi'nin idaresini üstlenen İbrâhim, babasının Bâbüali'ye vermeyi tahahhüt ettiği vergiye karşılık rehlin olarak İstanbul'a gönderildi (Ekim 1806). Osmanlı-Rus savaşının ilk aylarında Şubat 1807'de İstanbul önlerine gelen İngiliz filosunun bir şey yapamadığını geri çekilmesi üzerine Mısır'a yönelerek İskenderiye'yi zaptetmesi (20 Mart 1807) karşısında başarılı bir mücadele veren Mehmed Ali Paşa Mısır valiliğinde bırakıldığı gibi geriye dönmeye izin verilen İbrâhim de 1807 sonbaharında Mısır defterdarlığına getirildi ve 1813 yılına kadar bu görevde kaldı.

1 Mart 1811'de Memlûk beylerinin kanlı bir tertiple ortadan kaldırılmasının ardından Tosun Paşa, Hicaz'a Vehhâbi isyanlarını bastırmakla görevlendirilirken İbrâhim de Saîd (Yukarı Mısır) idarecisi olarak tayin edildi (Temmuz 1813). İbrâhim burada merkezî idareyi kuvvetlendirmeye, sert bir siyaset içinde vergileri düzenli olarak toplamaya gayret etti, ayrıca Memlûk bakiyelerini de bölge dışına sürdü. 1816 yılına kadar bu görevde kaldıktan sonra vefat eden kardeşi Tosun'un yerine Vehhâbiler üzerine gönderildi. 1816 Eylülünde Mısır'dan Hicaz'a hareket etmesiyle başlayan bu seferi sırasında Bâbüali ta-

Kavalalı
İbrâhim Paşa